

כתובות לט

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

יש בגר בקבר או אין בגר בקבר. פרש"י אם מתה בנערותה עד שלא עמדה בדין והגיע זמן בגרותה בקבר, מי חשיב בגר או לא. צ"ע הא איתא במס' יבמות (נט.) דבוגרת חשיב אישתני גופה לכו"ע [עי' מה שכתבנו לעיל ד"ה אישתני], וא"כ כיון דמתה ומונחת בקבר הרי לא תשתנה גופה להיות כוגרת לעולם, ומה לנו אם עברו השנים, ונראה לפרש דהכא אין הספק אם יש חיוב קנס או לא, אלא הספק למי שייך הקנס לאביה או לעצמה, וזהו האיבעיא אי אולינן בתר הזמן ולפי הזמן היה הקנס לעצמה, ומשום שמתה לא אבדה זכותה, ומצינו כעין זה בריש מסכתין אם הגיע הזמן ולא נשאה אוכלת משלו.

2. תוספות מסכת כתובות דף לח עמוד ב ד"ה יש בגר

יש בגר בקבר ודבנה הוי - וא"ת היכי מצי למימר שתהא מורשת קנס לבנה הא אין אדם מוריש קנס לבניו כדאמרין ריש פרק נערה לקמן (דף מב:) ובסמוך נמי אמר יש בגר בקבר ופקע אב ואי אדם מוריש קנס כי יש בגר בקבר נמי לא פקע אב ויהא לו מתורת ירושה ומיהו ההיא דבסמוך יש לדחות דנפקא מינה אם היא חייבת לאחרים דאם יש בגר בקבר פקע אב אף על גב דאדם מוריש קנס דנוטלין בעלי חובות אבל אם אין בגר בקבר אין נוטלין בעלי חובות כלום דלא פקע אב והקנס הוא שלו ולא שלה [1] ויש לומר דהכא ה"מ לאקשוויי והא אין מורשת קנס לבנה אלא דעדיפא מיניה פריך [2] ור"י מוקי הך בעיא דהכא בבושת ופגם דממונא הוי ויכולה להוריש ...

3. רישב"א על כתובות דף לח/ב

ודבנה הוה או דילמא אין בגר בקבר ודאבוה הוי. הקשו בתוספות למאי דקס"ד השתא דדבנה הוי ממש קאמר הא היכי אפשר, דהא ע"כ מיירי בשמתה קודם שעמדה בדין וקיי"ל שאין אדם מוריש קנס לבניו קודם העמדה בדין וכדתנן לקמן (מ"א ב') לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה או עד שמת האב הרי היא של עצמה, אלמא אע"פ שהקנס היה ראוי לאביה כשמת, כיון שמת קודם העמדה בדין אינו מורישו לבניו, וכש"כ בזה כי כשמתה לא היה ראוי לה אלא לאביה, [3] ותירץ ר"י ז"ל דדוקא בקנס שזוכה האב בבתו אינו מורישו לבניו כדלקמן (מ"ג א') לפי שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבניו וכדנפקא לן מוהתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לבניכם ולא לבנותיכם ולא בנותיכם לבניכם, והכי נמי אינו מוריש זכות שיש לו בקנסותיה לבניו, אבל בקנס שיש לו לאדם לגבות מחמת עצמו אדם מוריש לבניו ואפילו קודם העמדה בדין דירש כרעא דאבוה הוא ...

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף לח עמוד ב

תוס' ד"ה יש בגר בקבר. בקוב"ש (ח"ב סי' י"ב) כתב ליישב קושיית התוס' שיש לחלק בין ירושת הבן לבין שאר יורשים, דגבי בן דמצינו דהוא קם תחת אביו (ליעדה ולשדה אחוזה) וכיון שכן יורש גם קנס כיון דיש לו דין של 'קם תחת אביו', אבל שאר יורשין אין יורשין קנס ויל"ע.

5. דף על הדף מסכת כתובות דף לח עמוד ב

בחדושי הגר"ט (סוף ב"ב) תירץ עפ"מ"כ בתוס' דאע"ג דאין אדם מוריש קנס לבניו, שאני בן דקם תחת אביו, ובלי דין ירושה יכול לתבוע הקנס. ולפ"ז יש לומר דרק בן ממש דינו שקם תחת אביו, אבל נפל אינו רק מטעם יורש ולא אמרינן גבי דקם תחת אביו, וא"כ שוב י"ל גבי דאין אדם מוריש קנס לבניו ע"ש.

6. תוספות מסכת כתובות דף לט עמוד א ד"ה שלש נשים

שלש נשים משמשות במוך – [1] פ"י בקונטרס מותרות לשמש במוך אף על גב דשאר נשים אסורות משום השחתת זרע ואין נראה לר"ת דהא קטנה ואילונית מותר לשמש בהדייהו ולא הוי השחתת זרע כיון שהוא דרך

תשמיש [2] ומפרש ר"ת משמשות צריכות לשמש במוך אחר תשמיש ועצה טובה קמ"ל ולר"י נראה לקיים פ"י הקונט' דבריש נדה (דף ג.) משמע שהמוך הוא במעיה כל שעה והוי כמשמש על האבנים ועל העצים ולא דמי למשמש קטנה ואילונית ועוד אפילו היתה נותנת מוך אחר תשמיש אסורה דאף על פי שאינה מצווה על פריה ורביה מ"מ אסורה היא להשחית זרע כדמשמע בנדה (דף יג.) דתנן כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת באנשים תיקצץ ומפרש בגמרא משום דנשים לאו בנות הרגשה נינהו משמע דאם היו בנות הרגשה הווי אסורי ייש לדחות דלאו בנות איסור הרגשה נינהו קאמר.

7. תוספות מסכת יבמות דף יב עמוד ב

שלש נשים משמשות במוך – [1] פ"י הקונטרס מותר לשמש במוך אבל שאר נשים אסור משום השחתת זרע אף על גב דלא מיפקדה אפריה ורביה וכן משמע בנדה (דף יג. ושם) דתנן בפ' כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת באנשים תקצץ ומפרש בגמרא משום דנשים לאו בנות הרגשה נינהו משמע דאי הווי בנות הרגשה הווי אסור ומיהו מצינו לפרש דלאו בנות איסור הרגשה נינהו [2] ור"ת אומר דלפני תשמיש ודאי אסור ליתן שם מוך דאין דרך תשמיש בכך והרי הוא כמטיל זרע על העצים ועל האבנים כשמטיל על המוך אבל אם נותנת מוך אחר תשמיש אין נראה לאסור דהאי גברא כי אורחיה משמש מידי דהוה אקטנה ואילונית דלא איתסרו בתשמיש משום דלאו בנות בנינים נינהו והאשה שנותנת את"כ מוך לא הוזהרה אהשחתת זרע כיון דלא מיפקדה אפריה ורביה ומשמשות במוך דקתני הכא היינו צריכות לשמש במוך.

8. דבר יעקב מסכת כתובות דף לט עמוד א

[ב] שלש נשים משמשות במוך - נחלקו הראשונים האם מיירי במוך בשעת תשמיש או לאחר תשמיש. רש"י כאן סתם פירושן. רש"י לעיל [לז א] לגבי אשה מזנה משמשת במוך, פירש נותנת מוך לאחר בעילה ושואבת הזרע. רש"י ביבמות [יב א] מפרש נותנת מוך בזמן משמשות. וכן לומד הר"י בתוס' בדעת רש"י. וכתב החזו"א [אה"ע סימן לז - א] שכן מוכח מדברי רש"י כאן שסתם הדברים, ואם היה מותר רק לאחר תשמיש היה לרש"י לומר זאת ולא לסתום דבריו. היעב"ץ [לז א] כתב דלשון משמשות במוך משמע בזמן תשמיש, ומקשה למה רש"י [לז א] שינה מפירושו ביבמות ופירש נותנת מוך לאחר תשמיש. החת"ס כתב דהתם מיירי במנהג אשה מזנה, שהיו רגילות לשים מוך רק לאחר תשמיש.

שיטת ר"ת [כאן וביבמות יב א] דמשמשות במוך לאחר תשמיש, אבל בשעת תשמיש אסור גם בשלש נשים אלו, כיון שהוא כמשמש על עצים ואבנים.

הבית מאיר [סימן כג] מבאר שרש"י לא רצה לפרש שלגבי שלש נשים מדובר במוך לאחר תשמיש, משום שלשון משמשות במוך משמע בזמן תשמיש. ועוד דלאחר תשמיש יש חשש שלא תקנה יפה ותבוא לידי סכנה. התוס' רא"ש [יבמות יב ב] מקשה אם מדובר במוך בשעת תשמיש, מדוע התירו מפני הסכנה הרי עדיף שלא תשמש כלל. ומזה מוכיח שמייירי לאחר תשמיש שאין לה איסור השחתה. הרא"ה כתב דמותר משום מצות עונה. ועוד שאינו דרך השחתה.

האחיעזר [ח"א סימן כג - א] כתב שנתנית מוך כדי למנוע סכנה הוי דרך כל הארץ ולכן מותר כיון שכן דרך התשמיש במקרה כזה.

ההפלאה כתב שיש איסור השחתה גם במוך אחר תשמיש, וכאן התירו אפילו קודם תשמיש משום שאין רגילות שנשים אלו יתעברו, ולא שייך בהן כ"כ השחתת זרע.

9. קובץ שעורים ח"א - מסכת כתובות דף לט/א

(קלו) ומן השמים ירחמו, שנאמר שומר פתאים ה'. וצריך ביאור, מ"ש מכל ספק סכנה דדחי שבת ולא סמכינן אהא דשומר פתאים ה', וכעין זה נמצא, ע"ז ל', אוכל תאנים וענבים בלילה ואינו חושש משום שומר פתאים ה' וכן, נדה ל"א, משמש ביום תשעים משום שומר וגו', וצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היכא שבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים:

10. סוכת דוד - יבמות יב

<p>לד) בגמ' ומן השמים ירחמו שנאמר שומר פתאים ד', ועיין קו"ש כתובות אות קל"ו, שכתב וצ"ב דמ"ש מכל ספק סכנה דדחי שבת ולא סמכינן אהא דשומר פתאים ד' וכו' וכתב וצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היכא שבידו להזהר אינו בכלל פתאים ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים עכ"ל, והיינו</p>	<p>דכאן סברי רבנן דכאן הוא בגדר שאין בו דין סכנה ממש אלא חשש רחוק של סכנה וע"ן נאמר שומר פתאים ד' וזהו כנ"ל דבאופן שהוא דרך הטבע ודרך העולם לעשות כן יש שמירה מיוחדת מן השמים, וכמו לנסוע במכונית שזהו דרך העולם אע"פ שיש מקרים רעים רח"ל, מ"מ ע"ז נאמר שומר פתאים ד' ואי"ז בגדר סכנה שאסור וכמו הולכי ימים ומדבריות שמותר לילך.</p>
---	--

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף לט עמוד א

משום שנאמר שומר פתאים ד'. היינו דס"ל דזה חשש רחוק ולכך אמרינן בזה שומר פתאים ד', (ובפרט לפירש"י שיש בזה קצת צד איסור), אבל במקום סכנה להדיא וודאי שא"א להתיר ליכנס לסכנה משום טעמא דשומר פתאים ד', ופשוט.

12. עוד עיין במראה מקומות יבמות יב [באריכות]

13. רש"י מסכת כתובות דף לט עמוד א ד"ה מר בר

מר בר רב אשי - לא בעי לה בעיא דרבא משום בגר בקבר אלא אם מתה בנערותה מי פקעה כי בגרות דמחיים או לא ולהאי לישנא דמר בר רב אשי אליבא דרבא אמרו לעיל מילתא דפשיטא ליה לאביי מיבעיא ליה לרבא דאילו ללישנא קמא מפשט פשיטא ליה לרבא דמיתה לא מפקעא ודלא כאביי כל זמן שלא בגרה וכי קא מיבעיא ליה בבגר בקבר קמבעיא ליה אבל במיתה כל זמן שלא בגרה פליג אדאביי ואמר לא מפקעא וחייב.

14. תוספות מסכת כתובות דף לט עמוד א ד"ה בא עליה

בא עליה ונתארסה מהו - לרבי עקיבא דמתנ' קא מיבעיא ליה דאמר נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה דמי אמרינן כיון שיצאה מרשות האב לענין קנס היא קנסה לעצמה או דלמא כיון דלענין שאר מילי לא נפקא מרשות האב היא קנסה לאביה אבל לרבי עקיבא דברייטא פשיטא דקנסה לאביה ולר' יוסי הגלילי נהי דאמר אין לה קנס נמי לא מיבעיא ליה דהא דאין לה קנס לאו משום מיפק מרשותא דאב היא אלא גזירת הכתוב הוא דאין לה קנס ולא נפקא באירוסין כלל מרשות אביה דאב זכאי בקדושיה ובמעשה ידיה אף על גב דנתארסה והא דקא בעי לה סתם ולא קאמר לרבי עקיבא בהדיא מהו משום דהלכה כר' עקיבא מחבירו.

15. שיטה מקובצת על כתובות דף לט/א

מתניתין המפתה נותן ג' דברים תנא מניינא למעוטי שבת וריפוי דאע"ג דחלתה מחמת השרת בתולים אינו נותן אלא שלשה דברים אלו ולא דמיא לשאר חבלות:

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף לט עמוד א

כיצד שותה בעציצו. עי' בפיה"מ דזהו כלי חרס קדירה שמשמשין בה בדברים המלוכלכים ולתשמיש מאוס.

17. שיטה מקובצת על כתובות דף לט/א

שותה בעציצו רוצה לומר אפ"י יהיה בעציץ מאוס שאינו מועיל אלא לזרוע בן חייב לכונסה. תלמידי הר"י ז"ל:

18. דבר יעקב מסכת כתובות דף לט עמוד א

יט] האונס שותה בעציצו - האפיקי ים [ח"ב סימן מב - ב] מסתפק האם החיוב של אונס שתהיה לו לאשה הוי קנס או מצוה בעלמא. ומביא מרש"י [מכות טו א] והטור [סימן קעז] משמע שהוי קנס. הקו"ש [אות קכז]

לומד שהתוס' לעיל [לה: ד"ה לא] סוברים שהדין שאונס חייב לישאנה [וגם לשלם קנס] הוא בגדר קנס. משא"כ מפתה שיש לו ברירה או לישאנה או לשלם קנס.

וכתב הקו"ש [אות קכז] שלפי התוס' ששותה בעציצו הוא בתורת קנס א"כ אינו נוהג בזמן הזה. הקו"ש מביא החינוך [מצוה תקנז] והסמ"ק [מצוה קפב] שכתבו שמצות נישואין נוהג בזה"ל, דהוי מצוה ולא קנס. המנ"ח [סו"מ תקנח] כתב, האידנא אין כופין למוציא שם רע או אונס לשאתה, דהוי מצוה ואין כופין על המצוות בזמן הזה.

האפיקי ים כתב נ"מ אם הוי קנס או מצוה או עונש לענין מי שמודה בעצמו, דאם הוי קנס אז מודה בקנס פטור, ואם הוי מצוה מודה במצוה חייב ואם הוי עונש אין מענישים ע"פ עצמו. הפתחי תשובה [סימן קעז - ה] מביא תשובת הרדב"ז שאם מודה אינו נפטר. האפיק"י [אות ה] דן האם המצוה היא כבר בקידושין או רק בנישואין. המנ"ח [מצוה תקנז - יב] כתב שמהחינוך מבואר שהמצוה בנישואין כדי שכל ימיה יתחייב לה שאר וכסות. ההפלאה [מ. בתד"ה נתי] כתב שהמצוה בקידושין. עיין הלן מ. אות ב.

19. שערים מצויינים בהלכה

מדבריו דנתינת קנס, ולישא אותה לאשה הם שתי מצות. ודייק מזה בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' יט) דאם אנס הנערה ואח"כ הודה דקי"ל דפטור מקנס, מ"מ חייב לישא אותה, דדוקא בנתינת קנס אמרו מודה בקנס פטור, אבל לכונסה לאשה, זה אינו בכלל קנס דהוא מצוה בפ"ע, אלא עונש הוא, והא דלא דיברו מזה הראשונים, זהו מרוב פשיטות הדבר. ועיי' בתוס' לקמן (ע"ב ד"ה אלא) שכתבו נמי ד"ולו תהיה לאשה" הוא מצות עשה, ועיי' מה שכתבו לקמן (ע"ב ד"ה כיון) בענין זה.	משנה המפתה כו' האונס שותה בעציצו כו'. פרש"י בכלי שבחר לו לשתות בו, כלומר על כרחו ישאנה כדכתיב "לא יוכל לשלחה כל ימיו". [כתב הרמב"ם (נערה בתולה פ"א ה"א), מי שפיתה בתולה קונסין אותו משקל נ' סלעים כו' והוא הנקרא קנס, וכן אם אנס אותה, וקנס זה מצות עשה מה"ת שנאמר "ונתן האיש... חמשים כסף", ולהלן (ה"ג) כתב, אבל האנוסה שלא רצה הוא לכנסה, ואבי הנערה והיא רוצים, כופין אותו וכונס ונותן קנס שנאמר "ולו תהיה לאשה" כו'.] מבואר
---	---

20. דף על הדף מסכת כתובות דף לט עמוד ב

במשנה: מה בין אונס למפתה וכו'. בהגהות חכמת שלמה (אהע"ז ריש סי' קע"ז) נשאל לפי מה דקי"ל דפיתוי קטנה אונס היא, אם פיתה קטנה אם יש לו דין אונס או דין מפתה. והשיב דע"כ אמרינן פיתוי קטנה אונס הוא, הוא רק לענין שאינה נאסרת על בעלה, דלא הו"ל רצון, כיון שאין לה דעת, אבל לקנס את הבעל במה שחייבה התורה באונס, בזה לא אמרינן דפיתוי קטנה היא, דזה לא מתחייב רק אם אונס ממש.

והכלל הוא דפיתוי קטנה לא נחשב לא אונס ולא רצון, לכן אינה נאסרת על בעלה, כיון דאין זה רצון, ואין להבעל חיובים של אונס, כיון דאין זה גם אונס, ומקרא מלא דיבר הכתוב "ולא תהי לאשה, תחת אשר עינה" והרי בקטנה שנתרצתה אליו, לא הי' כאן עינוי.

21. ספר בית יצחק [תשס"ה, ע' 599] איסורי דרבנן: איסור גברא או איסור חפצא

הרמב"ם (ספר המצוות שרש א') הביא שיטת הבה"ג שמנה כמה מצוות דרבנן במנין המצוות של תרי"ג המצוות. וכתב הרמב"ם:

ואם מטעם זה מנו אותם הנה ראוי שימנו כל דבר שהוא מדרבנן, כי כל מה שצוונו חכמים לעשותו, וכל מה שהזהירנו ממנו כבר צווה משה רבינו ע"ה בסיני שיצונו לעשותו, והוא אומר על פי התורה אשר יורוך וגו' והזהירנו יתברך מעבור הדבר מכל מה שתקנו אותו או גזרו ואמר לא תסור וגו', ואם ימנה כל מה שהוא מדרבנן בכלל תרי"ג מצוות מפני שהכל נכנס תחת אמרו יתברך לא תסור מפני מה מנו בפרט אלו ולא מנו זולתם.

כלומר, שאם יש מקום למנות מצוות דרבנן היה לו למנות כל מצוה מדרבנן. אלא שהטעם שאין מונים אותם כלל הוא משום שהם בכלל הלאו של לא תסור. ומשמע מדברי הרמב"ם, שאע"פ שאין מונים כל מצוה מדרבנן למנין של תרי"ג מצוות, מ"מ כל מי שעובר על איסור דרבנן, הרי באמת עובר על איסור דאורייתא של לא תסור.

ודברי הרמב"ם מבוארים ממה שכתב בהל" נערה מאורסה (א:ה) לגבי מי שאנס את האשה, שהתורה חייב אותו לקחת אותה לאישה שנאמר "ולו תהיה לאישה". אך אם אשה זו אסורה לו, אין חיוב עליו לקחת אותה לאשה. והרמב"ם הוסיף שאף אם אשה זו אסורה לו מדרבנן (כגון שניות לעריות), ג"כ אין חיוב לישאנה. וז"ל הרמב"ם, "היתה אנוסה זו אסורה עליו מפילו מחייבי עשה ואפילו שנייה הרי זה לא ישאנה... שנאמר ולו תהיה לאשה הלאו הראויה לו." משמע מדבריו, שמה"ת, אינו חייב לישא אשה שאינה ראויה לו אפי' אם היא אסורה משום איסור עשה או איסור מדרבנן. והכסף משנה (שם) הקשה על מה ששניות לעריות הוי אינה ראויה מה"ת, וכתב:

שנייה קשה, כיון דמדאורייתא שריא אשה שהיא ראויה לו היא, ואפשר דכיון דמדכתיב ושמרתם את משמרתו מצאו חכמים מקום לאסור שניות, שפיר איכא למימר דשניה אימעטא מולו תהיה לאשה, ובלאו הכי כיון דכל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור, שפיר איכא למימר דשניה אימעטא מולו תהיה לאשה.

כלומר, שאף ששניות לעריות הן אסורות מדרבנן, כיון שכל דין מדרבנן מוסמך על הלאו של לא תסור, הרי היא אינה ראויה לו מה"ת. ומבואר לדעת הכס"מ, שהרמב"ם ס"ל לדינא שאיסור מדרבנן מהווה חלות לגבי דיני דאורייתא, והמקור לזה הוא לא תסור.

והרמב"ן (בהשגות לסה"מ שם) השיג על הרמב"ם וכתב: "והנה הרב בונה חומה גבוהה סביב לדברי חכמים אבל היא כפרץ נופל גבעה בחומה נשגבה אשר פתאום לפתע יבוא שברה לפי שהיא סברא נפסדת ברב מקורות בתלמוד." והקשה עליו כמה קושייתו, והקושיא היותר מפורסמת היא שיש כלל של ספק של דבריהם להקל. ואם באמת יש איסור דאורייתא כשעובר על איסור דרבנן, היה לנו לומר ספק של דבריהם להחמיר, וכמו שאמרינן ספק דאורייתא לחומרא. וסיים הרמב"ן:

הרי מבואר שלא זה דלא תסור כשאר הלאוין של תורה אבל דבריהם על זה הלאו אסמכינהו סמך בעלמא לחזוק, לא שיהא בהן מן התורה אזהרה כלל באותו הלאו... אבל הגזירות והתקנות שעשו חכמים למשמרת התורה ולגדר שלה אין להם בלאו הזה אלא סמך בעלמא ואין בהם דין המראה כלל וכל שכן הממרה באחת מהן על דעת שהוא עושה איסור שאינו עובר בלאו הזה, ואינו בכלל פרשה זו כלל לפי שהיא כולה עונש ממרים לא החוטאים.

כלומר, אע"פ שיש לאו של לא תסור, מ"מ מי שעובר על איסור דרבנן אינו עובר על לאו זה, אלא שסמכו חכמים על לאו זה לעשות חיזוק לדבריהם, ולא זה נאמר לגבי המראה.

...

הבדל בין שניות לעריות לכיסוי הדם

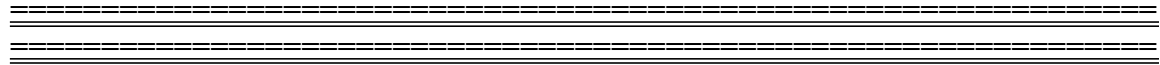
כבר הבאנו דברי הרמב"ם (ע"פ הבנת הכס"מ) ששניות לעריות מקרי "אינו ראוי" לפטור את המאנס מלישא את אנוסתו כיון שהיא אסורה לו מה"ת מדין לא תסור. אולם, יש להקשות על הבנת הכס"מ בדברי הרמב"ם מדין אחר. עיין במשכנות הרועים (כתובות לט. אות תשמ) שהקשה למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת (אבל מדרבנן צריך שחיטה), מ"מ, הנוחר עוף חייב בכיסוי הדם. והרי בכיסוי הדם בעינן שיהיה ראוי לאכילה כדכתיב "אשר יאכל". א"כ, היה לנו לומר שכיון שעוף זה אסור מדרבנן כיון שלא נשחט כראוי אלא ניחר, הנוחר את העוף צריך להיות פטור מכיסוי הדם כיון שאינו ראוי לאכילה מה"ת מדין לא תסור.

וע"פ מה שכתבנו י"ל שאיסור דרבנן שהוא איסור חפצא מקרי אינו ראוי אפי' מה"ת. אבל איסור דרבנן שאינו אלא איסור גברא מקרי ראוי מה"ת, ורק מדרבנן הוא דאסור. ובאמת, כבר כתב כן השבות יעקב. עיין בשו"ת שבות יעקב (ח"א ס' קלא) שכתב דמה שכתב הכס"מ "ובלאו הכי כיון דכל מילי דרבנן אסמיכניהו אלאו דלא תסור, שפיר איכא למימר דשניה אימעיטא מולו תהיה לאשה," ר"ל דלגבי שניות לעריות תקנו חכמים שתהיו כערוה גופה. תדע, שלהכי קראום שניות לעריות, לומר שהם עריות ממש.

ונראה דכוונת השבו"י היא, דבשאר איסורים דרבנן, אין האיסור אלא איסור גברא, ואינו אסור אלא משום לא תסור, ולכן מה"ת נחשב לראוי, דהחפצא הוי ראוי כלפי הדין דאורייתא, ורק מדרבנן הוא דאסור, והאיסור הוא איסור על הגברא. ולכן עוף שניחר, אף שמדרבנן אסור לאוכלו, אין זה אלא מדין לא תסור שהוא איסור גברא, ולכן מה"ת נחשב העוף כראוי לאכילה, וחייב בכיסוי הדם. אבל בשניות לעריות, תקנו חכמים דשניות דינן כגוף הערוה והרי הם איסורי חפצא, ולכן אין השניות ראויות אף מה"ת.¹ ומדברי השבות יעקב רואים שיש מקום לחלק בין איסורים דרבנן שיש מהם שהם איסורי חפצא ויש מהם שהם איסורי גברא.

22. תוספות מסכת כתובות דף לט עמוד א ד"ה צער דמאי

צער דמאי - קשה לר"י דמאי קא מיבעיא ליה וכי לא ידע הש"ס שיש צער גדול לבתולה בביאה ראשונה וכמה קטנות חולות מזה וכ"ת דמאותו צער פשיטא ליה להש"ס דפטור שהרי סופה להצטער בכך תחת בעלה והא איכא כמה תנאי בהכונס (ב"ק דף נט. ושם) דלא חיישי לכחש גופנא פירוש דבר שסופו להיות כן [1] **ונראה לר"י דצער בעילה משום תאות תשמיש אינו בא בשעת תשמיש אלא אחר כך וכל צער התבלה דמחייב היינו אותו צער הבא לו בשעת חבלה אבל מה שבא לו אחר כך מיפטר דגרמא בעלמא הוא הלכך בעי צער דמאי [2] ורשב"א מפרש דפשיטא דצער של בתולים ליכא למימר דע"כ תנא דמתני' חייש לכחש גופנא מדמפתה פטור.**

23. רש"י על כתובות דף לט/ב

גמרא משל דמפותה כו' קרע שיראין שלי והפטר שלי דאבוה ניינהו. **קשה איך ס"ד שתוכל למחול ממון שאינו שלה. ועוד דא"כ בושת ופגם נמי. ונ"ל דקס"ד דתאות הנאת תשמיש שקולה לה יותר מהצער עד שלא נחשב לה הצער למאומה נגד ההנאה ולכן דומה כמו שלא היה לה צער כלל. ועל מה יקבל האב תשלומין. אבל הגמרא לא קבלה להאי סברא דהא מ"מ צער הוה לה אלא שלא חששה לו משום תאותה:**

24. דבר יעקב מסכת כתובות דף לט עמוד ב

[ג] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה משל דמפותה למה הדבר דומה לאדם שאמר לחבירו קרע שיראין שלי והפטר - הרש"ש מקשה אם היא מחלה א"כ ליפטר גם מבושת ופגם. וכן מקשה הקו"ש [אות קמה]. עוד מקשים מה הס"ד שהיא תמחול חיוב שמגיע לאביה. וכן מקשים הריטב"א והרשב"א.
[1] הריטב"א מתרץ דס"ד דלא זיכתה רחמנא לאב צער היכא שהיא ויתרה על גופה והסכימה לצער.
[2] הקו"ש מתרץ דס"ד שלגבי חיוב צער החיוב אליה והאב זוכה ממנה, ולכן היא יכולה למחול, משא"כ בושת ופגם או קנס האב זוכה מצד עצמו ולכן אינה יכולה למחול.

25. תוספות מסכת כתובות דף לט עמוד ב ד"ה קרע שיראין

קרע שיראין שלי והפטר - ואף על גב דלא אמרה על מנת לפטור איכא למימר דמחמת הנאת בעילה מחלה לגמרי.

¹ אמנם, אף שמסתבר לומר כן בדעת הרמב"ם, לכאורה, קשה לומר כן בדעת הכס"מ. שהרי הכס"מ כתב שהטעם ששניות לעריות הוא משום לא תסור, ולכן אסורות מה"ת. אבל לפי דברינו אין זה משום האיסור של לא תסור, אלא משום שעשאן חכמים "כחפצא של ערוה." ושמא כוונת הכס"מ היתה שכח חכמים לעשות כן נובע מהלאו של לא תסור.

26. אילת השחר מסכת כתובות דף לט עמוד ב

כי ריבדא דכוסילתא. היינו דזה צער שאין בו שו"פ כמבואר בשטמ"ק. ויש לעיין אם באמת חייב לשלם צער זה אלא דאין גובה זה כיון דאין בו שו"פ, או דכיון דצער הא באמת אין זה ממון אלא דחידשה תורה דעל צער משלם ממון, וכיון דהתורה לא מיירי בחיוב של פחות משו"פ, ממילא לא נתחדש חיוב זה כלל בתור חיוב ממון, ואינו מחויב כלל אפי' אם בא לצאת ידי שמים.

ולכאורה אף על גב דלא ניתן ליתבע פחות משו"פ, מ"מ ביחד עם שו"פ ניתן ליתבע וכיון דמגיע קנס ובושת א"כ ישלם גם צער זה של פחות משו"פ, וע"כ כיון דחיוב זה כשלעצמו אינו שו"פ והתורה לא מיירי מזה, לכן אינו חייב כלל ולכן אינו מצטרף לשאר החיובים.

27. תוספות רא"ש על כתובות דף לט/ב

אמר אביי שלא יהא חוטא נשכר. וא"ת גבי מפתה נמי למה לי קרא תיפוק לי משום שלא יהא חוטא נשכר, וי"ל דגבי מאנס דמשלם קנס בכל ענין אף אם ישאנה דין הוא שימאן האב ולא יתן לו בתו משום שלא יהא חוטא נשכר משום דאין אנו מפסידין ממנו אלא האשה אבל במפתה שאם ישאנה יהא פטור ואם לא ישאנה יהא חייב לא היה לנו לומר שימאן האב להפסידו האשה והקנס. (פי' לעשות בו שני דברים, שאין חוטא נשכר אלא בדבר אחד, וזו סברא רחוקה):

28. שערים מצויינים בהלכה

מי מצי מפיק לה. פרש"י "לא יוכל לשלחה כל ימיר" כתיב. [ע"י במס' מכות (טו.) דאם גירשה, אם הוא ישראל מחזיר אותה ואינו לוקה, ואם כהן הוא שאינו יכול להחזירה לוקה, וא"כ חייב הוא ליתן לה כתובה, דדוקא כשתצא היא ממנו אין לה עליו כלום. ומקשה בהפלאה הא כיון שלוקה למה יחייב ליתן לה כתובה, הא קי"ל אין לוקה ומשלם, ותיירץ דאפשר לומר דחיוב הכתובה משעת הנשואין, וא"כ לא באו השנים ביחד, עיי"ש שהאריך.

29. תוספות מסכת כתובות דף לט עמוד ב ד"ה טעמא מאי

טעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה - אף על גב דבתולה יש לה כתובה מן התורה זאת בעולה היא ומיהו תימה דקא פסיק ותני דבכל ענין אין לה כתובה אפילו בא עליה שלא כדרכה ובתולה גמורה היא ויש לה כתובה מן התורה דהא אם בא עליה שני יש לה קנס ולא הוי טעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תימה לר"י כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אלמנה אמאי תקינו לה רבנן כתובה לא היה להם לתקן אלא לגרושה בלבד ואומר ר"י דמתוך שהוצרכו לתקן בגרושה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תקינו נמי לאלמנה משום חינא ומיהו לכתחילה לא היו מתקנים משום חינא ... וא"ת ואמאי תני הכא יצא כסף קנסה בכתובתה ליתני מת אין לה עליו כלום דהא לא תקינו רבנן לאלמנה אלא משום גרושה והכא מכח גרושה אין לתקן לזאת דהא לא מצי לגרשה ואור"י דה"נ כיון דשייך בה חינא כמו בשאר אלמנות אין לנו לשנותה משאר אלמנות להכי איצטריך טעמא דיצא כסף קנסה בכתובתה ולא חשו במה דאין לה כתובה.

1. דבר יעקב מסכת כתובות דף לט עמוד ב

[שלי דאבנה נינהו - הנה האחרונים] הגר"ט סימן מא, הגרש"ש סימן מב והקה"י סימן מ וסימן מג הנ"ל לח: אות כב] חוקרים בעצם החיוב קנס של אונס ומפתה האם עיקר החיוב הוא לאב, והיכא שמת האב פקע

החיוב לאב והחיוב עובר לבת והיא זוכה ממנו, או דעיקר החיוב הוא לבת, אלא שאחר זכייה האבא זוכה ממנה כמו שאר שבת נעורים שאביה זוכה ממנה.

ומביאים בזה מחלוקת ראשונים [כנ"ל שם]. ולכאורה יש ראייה מהגמ' כאן שמקשה שהוי של אביו ולכן אינה יכולה למחול, דאם עיקר החיוב לבת למה אינה יכולה למחול.

מיהו הקה"י [סימן מג] מקשה לפי הרמב"ם שסובר שעיקר החיוב הוא לבת א"כ קשה למה במפותה משלם קנס לאביה, הרי היא מחלה וא"כ אין האב יכול לזכות ממנה. ומתריץ הקה"י שהרמב"ם מודה שעיקר החיוב אל האב אלא דמ"מ היא נקראת הבע"ד כיון שכל החיוב בא מחמת שהזיקו אותה.

עוד מתריץ הקה"י דאע"פ שעיקר החיוב הוא לבת, מ"מ כיון שכל זכויותיה משועבדים לתזור לרשות האב, אין ביכולתה למחול. ולפ"ז ניחא הגמ' כאן שאינה יכולה למחול.

2. פירוש האלשיך ז"ל - ספר תורת משה על שמות - פרק כב פסוק טו-טז

וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה לו לאשה. אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמהר הבתולת:

(טו) הנה דרך היצר הרע לפתות את האדם לטמא נפשו. אך זה דרכו יתברך כי עד שלשה פשעי ישראל מעביר ראשון ראשון. ועל כן אשר חננו ה' דעה ובינה והשכל, מעת חטא פעם ראשונה יזהר לבלתי שוב שנית, כי אז עדיין לא החזיק היצר הרע בו בעצם, יקל להתאמץ נגדו, ואז יעזרנו ה' עזר גדול לבלתי יחטא, ויהיה לו כל כך אהבה עמו כאלו לא חטא מעולם:

וזה ירמוז כי יפתה איש, הוא היצר הרע, בתולה היא נפש אדם להחטיאה, ועדיין לא אורשה כי לא היחלה להתחבר בו כי לא חטאה עדיין. ועם כל זה ושכב, שהטיל בה זוהמת טומאת עבירה, עמה שטימאה כי החטיאה פעם אחת. והנה עבירה זו מהר ימהרנה לו ליצר הרע לאשה לשכב אצלו להיות עמו תמיד, כי כח הטומאה שנעשה בחטא ההוא ישוב לטמאו עוד בקבע, כי עבירה גוררת עבירה. וזהו כפול מהר ימהרנה שהן שתי עבירות אחרות וזה יהיה במהירות. וזה גרמז בלשון גם כן באומרו מהר חסר וי"ו, כי מהר תשוב העבירה ההיא להחטיאו עוד פעמים:

(טז) ומה תקנתו. הלא הוא אם מאן הנפש הזאת לחטא שנית, כי תשים מצחה נחושה לעומת מצחו, אז בשכר זאת שבא ליטהר ולכבוש את יצרו גם ימאן אביה הוא יתברך לתתה לו, כי גם הוא יתברך יעביר טומאת החטא ההוא מן העולם, כי מעביר ראשון ראשון ויעזרנה לבלתי תחטא עוד. ולא זה בלבד כי אם שלא יחשיבנה בשובה מחטאה גרועה מיתר נפשות שלא חטאו מעולם, כי אם כסף וחשק יהיה לו יתברך שקול בד בד כמוהר שנותן הוא יתברך לבתולות, הם נפשות שלא טעמו טעם חטא כן יחשיב לה הוא יתברך בשובה מהראשון: